

“İTERNET ÇAĞININ HİEROGLİFLERİ” YA DA EVRENSELLEŞEN SANAL BEDENLER: MSN İFADELERİ

“Hieroglyphics of Internet Era” or Universalizing Virtual Bodies: MSN Expressions

Selcan GÜRÇAYIR*

ÖZ

Katharine Young, beden folkloru terimi ile bedensel tasarımların ve bedensel hareketlerin kültürden kültüre değiştiğini ileri sürer. Beden, kültür tarafından biçimlenen ve dolayısıyla kültürü yansıtan bir metindir. Bedensel hareketler yani jestler ve mimikler aracılığıyla da kültürel ifade biçimleri görünür kılınır. Yüz yüze iletişimin ayrılmaz bir parçası olan bedensel hareketler, anında iletişim servislerinde de yer almaktadır. Bu yazı, anında iletişim servislerinde kullanılan ifadelerin iletişimdeki rolleri, işlevleri ve kültürü yansıtırma biçimlerini irdelemektedir. İfadeler aracılığıyla sanal dünyada jestlerin ve mimiklerin evrenselleşme sorunu tartışılmaktadır. Teknolojinin tek tipleştiriciliği ve buna kültürlerin verdiği yanıtlar tartışmanın temel noktasını oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Beden Folkloru, Jest, Mimik, Kültür, Teknoloji

ABSTRACT

With the term of bodylore, Katharine Young asserts that corporal designs and corporal movements vary from culture to culture. Body is a text shaped by culture and thus reflects culture. Corporal movements which are integral part of face-to-face communication also appear in instant communication systems. This article investigates emoticons or smileys' roles, functions and ways of cultural characteristics in instant communication services. Through emoticons or smileys, it has been discussed issue of universalization of gestures and mimics. Main points of this discussion are uniformization of technology and cultural responds to this situation.

Key Words

Bodylore, Gesture, Mimic, Culture, Technology

Kültür ve beden ilişkisi üzerindeki çalışmaların Marcel Mauss'un 1934 yılında *Sosyoloji Topluluğu*'nda sunduğu bildiri ile başladığı söylenebilir. “Bedensel Teknikler” adını verdiği makalesinde Mauss, bedensel teknikler teriminden “insanların bir toplumdaki diğerine geleneksel olarak kendi bedenlerinden yararlanma biçimini” anladığını dile getirerek bedensel teknikle ilgili bir teori yaratılabileceğinden bahseder (*Sosyoloji ve Antropoloji*, 467). Mauss'un bu görüşleri, Ruth Benedict ve Margaret Mead gibi antropologlar tarafından sürdürülür. G. Katharine Young da, 1989 yılında ortaya attığı “beden folkloru” terimiyle bedenin de kültür çalışmalarının bir parçası olabileceği şeklindeki akademik ilgiye ivme

kazandırır. Beden, kültür tarafından kültüre göre biçimlenen bir ifade aracıdır. Kültürel ifade biçimlerini görselleştiren ve görünür kılan bedenin yüz yüze iletişimlerdeki rolü ve önemi -özellikle jestler ve mimiklerin- “beden dili” ismini taşıyan çalışmalarda sıklıkla kendine yer bulur. Bu yazı, iletişimin yüz yüze olmadığı internetle kurulan iletişim biçimlerinde bedensel ifadelerin rolü, işlevleri ve kültürel özellikleri yansıtırma potansiyeli üzerine yoğunlaşacaktır.

Yüz yüze iletişimin ayrılmaz bir parçası olan ve zaman zaman konuşmadan “daha fazla şeyler” ifade edebildiği, duyguları “daha iyi yansıttığı” ileri sürülen bedensel hareketler, yüz yüze iletişim biçiminin olmadığı ancak ileti-

* Gazi Üniv. Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü Araştırma Görevlisi. (sgurcayir@gazi.edu.tr)

şim kurulan kişinin sanal bir varoluşla karşıda olduğu bilinen durumlarda çağın olanakları dâhilinde kendisine yeni ifade yolları bulmuştur. İnternet ortamındaki anında iletişim servislerinde yazmayı tamamlayan ifadeler karşılıklı iletişimin varlığının farkında olduğundan kaynaklanır. Kameralar (webcam) aracılığıyla yüz yüze iletişime yakın bir iletişim kurulsa da ifadeler anında iletişim servislerinde halen oldukça sık kullanılan araçlardır.

Kıtalar ve ülkeler arasındaki ilişkilerin özellikle medya araçları aracılığıyla hızla artmasıyla birlikte farklı ülkelerden insanların beden tasarımları (giyinme, davranış biçimleri) ve bedensel hareketlerinde de birtakım ortaklıkların görülmeye başladığı söylenebilir. Bu yeni iletişim ortamındaki sanal beden tasarımlarında, kültürlerinin beden anlayışlarını ve beden hareketlerini ne kadar yansıtabildikleri, bu iletişim şeklinde bedensel bir ortaklıktan bahsedilip edilemeyeceği gibi konular bedenün kültürelleşmesi ya da evrenselleşmesi sorunu ile yakından ilgilidir. İnternet aracılığıyla gerçekleştirilen iletişimde, iletişim kurulan biri vardır; ancak görünmemektedir. Bu “uzaktan varoluş” ya da “sanal varoluş” internet kullanıcılarının bilgisayar ekranlarında kendilerine sanal bir varlık kazandırma isteği duymalarına yol açar. İnternet kullanıcıları, sanal âlemdeki forum ve chat odalarında kişiyi yansıtan resim ya da simgelerle bedenselleşirken, bedensel hareketlere ihtiyaç duydukları, anında iletişim servislerinde ifadeler aracılığıyla sanal bedenlere bürünürler. Kullanıcıların sanal da olsa bir bedene ihtiyaç duymaları, iletişimde bedenün etkililiği ile ilgili çalışmalarını destekler niteliktedir. Sözlü iletişimin ayrılmaz parçası haline gelen jest ve mimikler, yazılı iletişimde betimlemelerle okuyucunun gözünde canlandırılmaya çalışılırken internetle kurulan iletişimle

birlikte de ifadelerle kendisini görünür kılmanın yolunu bulmuştur.

Diğer yazılı iletişim biçimlerinde kullanılması düşünülmeyen ifadelerin, anında iletişim servislerindeki iletişimde yer alması, internetteki iletişim biçiminin konuşma ve yazı yazma eylemlerinin arasında bir iletişim biçimi olduğu yorumlarının yapılmasına neden olmuştur. David Crystal, *Language and The Internet* adlı kitabının “Konuşma mı Yazma mı?” başlıklı bölümünde bu iletişim biçiminin konuşma ve yazma arasında oluşunu ayrıntılı bir biçimde tartışır. Crystal’e göre “netspeak” yani internet üzerinden konuşma, “zaman yönetimli” oluşu, “cevabın anında istendiği ya da en azından beklendiği” ve “geçici” oluşuyla yüz yüze iletişimle benzerlikler gösterir. Crystal’a göre, bu iletişim biçimi geçicidir, çünkü kullanıcılar “elektronik posta kutularına gelen bir e-maili hemen siler” ya da “chatgrouplarda kurdukları iletişimlerde iletişim yaptıkları kutuları kapatarak” sonlandırabilirler (Crystal, 2001: 29). Yüz yüze iletişim biçimiyle gösterdiği benzerliklere rağmen kullanıcılar, Crystal’ın deyişiyle “konuşarak” değil “yazı yazarak” iletişim kurarlar ve bu iletişim biçimi konuşmadan da farklı özellikler gösterir.

İnternette ifadelerin kullanılmaya başlaması elektronik postalarla kurulan iletişimde bir ihtiyaç olarak doğmuştur. Yazılı kültürdeki mektup geleneğinin elektronik ortamdaki uzantısı olarak değerlendirilen elektronik postalarla kurulan iletişim şekli, bedenün olmadığı bir iletişim şeklidir. “Overcoming Transactional Distance as a Barrier to Effective Communication over the Internet” adlı makalesinde Steven Barret, “e-mail yoluyla kurulan iletişimdeki sorunların Carnegie Mellon Üniversitesi’nin Bilgisayar Bilimleri bölümünde çalışan Scott Fahlman tarafından çözüldüğünü” belirtir. Fahlman’ın e-maillerde yanlış anlamadan kaynaklanan kaosu

gördüğünü söyleyen Barret, Fahlman'ın sözlerini şöyle alıntılar: "Alaycı bir söz içeren bir mail postaladığında pek çok okuyucu şakayı anlayamayacak ve yanıt olarak uzun bir eleştiri yollayacaktı, bu bir problemdi." Barret, 19 Eylül 1982'de Fahlman'ın internet kullanıcılarının yakından tanıdığı gülen yüz :-)) ifadesini elektronik postalarda kullanmaya başladığını bunu da :-)) somurtkan yüz ifadesinin takip ettiğini belirtir. Fahlman'ın bu iki ifadeyle "yazılanın ciddiye alınması ya da alınmaması gerektiğini belirtmeyi" amaçladığına dikkat çeker. Bundan sonraki birkaç ay içerisinde de internet sitelerinde ve e-maillerde çok sayıda ifadenin kullanılmaya başladığını belirtir (Barret, 2007: 34-35). İfadelerin yaratıcısının Kevin Mackenzie olduğunu ve ilk defa 1979 yılında kullanıldığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır. "History and Emergence of Online Communities" adlı makalelerinde Jenny Preece, Diane Maloney-Krichmar ve Chadia Abras "ilk ifadenin 1979 yılında Kevin Mackenzie tarafından "-" ibareleri kullanılarak icat edildiğini ve Mackenzie'nin ifadelerle "kuru e-mail metinlerini yumuşatmayı" amaçladığını" belirtirler. 1980'lerin ortalarında ise grafik ifadelerin kullanıcıların hizmetine sunulduğuna işaret ederler (Preece-vd, 2007: 2-3). 1980'lerde kullanılmaya başlanan ifadeler, yazılı iletişimin yetersiz kaldığı durumlarda iletişimde yaşanabilecek karmaşıklıkları gidermek için kullanılmıştır. İfadelerle önceleri klavyedeki tuşlar yardımıyla ağız, burun ve göz çizilerek yüz yüze iletişimde mimiklerle ifade edilen duygular anlatılmaya çalışılmıştır (**Tablo I**).

Klavyedeki tuşlarla yapılan ifadelerle, yapılabilecek mimiklerin ve jestlerin kısıtlılığı ve farklı kültürlere mensup farklı insanlar tarafından benzer şekilde anlamlandırılıp anlamlandırılmayacakları konusu akla gelebilir. Bu noktada Amerika ve Japonya örneklerinden yola çıkılarak kültürel farklılıklar konusu açık-

lığa kavuşturulabilir. Japonya Hokkaido Üniversitesi'nde çalışan davranış bilimci Masaki Yuki "Japonya'da insanların duygusal ipuçları almak için birbirlerinin gözlerine bakmaya eğilimli olduklarını, Amerikalıların bu tür ipuçlarına ağza bakarak ulaşmaya çalıştıklarını" belirttikten sonra bunun iki farklı kültürün yarattığı ifadelerde de görülebileceğine dikkat çeker. ("Happy or Sad?...", 1) Amerikan ifadeleri horizontal olup mutluluk ve üzüntüyü ağız ile yansıtmaya çalışırken, Japon ifadeleri vertikaldir ve mutluluğu ve hüznü gözler anlatır (**Tablo II**).

İfadeler, grafik olarak tasarlanmaları ve internette artzamanlı bir iletişim şekli olan e-postaların yanı sıra eşzamanlı iletişim servislerinde de (Msn Messenger, Yahoo Messenger, Icq) kullanılmalarıyla birlikte duyguları yansıtmının ötesine geçmişlerdir. İngilizce "emotion" (duygu) ve "icon" (ikon) kelimelerinin birleşmesinde meydana gelen "emoticon"lar artık sadece duyguları ifade etmek için kullanılmamaya başlamıştır. Grafik ifadelere hareket kazandırılarak birtakım jestleri de yansıtmaları sağlanmıştır. Bu noktada, farklı kültürlerden pek çok bilgisayar kullanıcısının gündelik iletişimde bir yer edinen bu ifadelerin hangi kültürden yola çıkılarak tasarlandıkları, kültürel çeşitlemelerinin olup olmadığı ve bu ifadelerin kültürlerin özgünlüğünü ortadan kaldırıp kaldırmadığı soruları sorgulanabilir. İfadelerde kullanılan iki eli birleştirip dua etme jestinin bütün inançlara genellenemeyeceği söylenebilir (**R.1**). Batı kültürlerinde birine kızıldığında yapılan popo açma jestinin de diğer kültürlerden insanlara ne kadar genellenip genellenemeyeceği ayrı bir tartışma konusudur (**R.2**). Yine Amerikan kültüründe mükemmel demek için kullanılan jestin farklı kültürlerde farklı anlamları bulunmaktadır. İnternet kullanıcılarının kendi kültürlerinden olan ünlü sanatçıların

ve komedyenlerin bedensel hareketlerini ifadeler literatürüne katmaları, var olan ifadelerle iletişimlerini sağlıklı biçimde gerçekleştiremediklerinden bu yola başvurdukları şeklinde değerlendirilebileceği gibi küresel iletişime vurulan yerel damga olarak da yorumlanabilir. Türkiye'deki internet kullanıcıları; Kemal Sunal, Cem Yılmaz, Şahan Gökbarak ve "Avrupa Yakası" adlı televizyon dizisindeki "Gaffur" karakteriyle özdeşleşen Peker Açıklan gibi komedyenlerin popülerleşmiş jest ve mimiklerini eşzamanlı iletişim araçlarına taşımışlardır (R. 3-4-5-6). İnternet teknolojisini yaratan Amerikalıların yarattıkları teknolojiye kendi kültürel değerlerini ve bedensel hareketlerini kodlamaları oldukça doğaldır. Burada üzerinde düşünülmesi gereken noktalar, diğer kültürlerin bu jestlerin ve mimiklerinin yerine kullandıkları kendi jestleri ve mimikleri olup olmadığı, eğer bu bedensel kodları kullanıyorlarsa hangi durumlarda ve neden kullandıklarıdır. Farklı kültürlerden insanların kendi kültürlerindeki anlamlara karşılık gelmesi de ifadeleri kullanmaya devam etmeleri, Nora Barry'nin "Talking Pictures" başlıklı yazısındaki yaklaşımlarından yola çıkarak değerlendirilebilir. Bu yazısında Barry, insanlığın ilk metinlerinin aslında resimler olduğuna ve 21. yüzyıl iletişim araçlarında insanların tekrar resimlerle konuşmaya başladıklarına dikkat çekerek konuya farklı bir bakış açısı kazandırmıştır: "İnsanlığın ilk metinleri aslında resimlerdi. Yazılı iletişim bir dizi imaj ve resimyazılara dayalıydı. Yazılı dilin gelişiminden sonra bile imajlar iletişim araçlarına hâkim oldu. Şimdi 21. yüzyılın başlarında bile toplum imaja dayalı dile dönüyor görünüyor: Yazılı (elektronik) dil ikonlar ve imajlarla dolu. Kamera ve video telefonlar hızla konuşma dilinin önüne geçiyor." (Barry, 2007: 55) Nora Barry'ye göre resimlerle iletişim kurma şekli evrenselidir. Dolayısıyla bu ikonlarla bir

uluslararasılık yaratılabilir. Steven L. Tanimoto da "Representation and Learnability in Visual Languages for Web-Based Interpersonal Communication" başlıklı yazısındaki görüşleri Barry'nin yaklaşımlarını destekler niteliktedir. Tanimoto, internette görsel imajların kullanılma nedenlerini "uluslararasılık, öğrenilebilirlik ve karmaşılaştırılmış görselleştirme tekniklerinin kullanımına açık olmasına" bağlar (Tanimoto, 2007: 2). Tanimoto, ikonların evrenselliğini ise ikonun sembolden farklı olduğunu belirterek açıklamaya çalışır. İkon ve sembolik temsillerin ayrı şeyler olduğunun anlaşılabilmesi en iyi tanınan Amerikalı Filozof Charles Peirce tarafından yapıldığına işaret ettikten sonra, Peirce'den alıntıladığı ikon ve sembol tanımlarını verir. "İkonun kişinin yorumlarından bağımsız tek başına bir anlam ifade ettiğini belirten" Tanimoto, bu sayede görsel dilin evrensel olduğu şeklindeki yargısını destekler. Bu uluslararası görsel dilin yazı dilinden daha çabuk öğrenilebileceğini ve daha işlevli kullanılabileceğini belirtir (Tanimoto, 2007: 2). İfadelerin beden ve bedenle yapılan jestlerin ve mimiklerin yerini ne kadar alabileceği tartışılabilir. Ancak sanal beden dili (*virtual body language*) olarak adlandırılmalarının bu ihtiyacın bir kısmına yanıt verdikleri şeklinde değerlendirilebileceği söylenebilir. Mekân olgusunu ortadan kaldırarak "fiziksel olarak yalnız olmanın sosyal olarak yalnız olmak anlamına gelmediği" (Timisi, 2003: 15) bir iletişim şekli yaratan internet, sanal ortamda bedene bürünmek ve bedeniyle birtakım şeyler anlatmak isteyen kullanıcılarına bir "beden yelpazesi" sunmaktadır. İnternetin sağladığı bu beden yelpazesinin genişliği sorgulanabilir, çünkü internet kullanıcıları önceden belirlenmiş bir liste içerisinden tercih yapmaktadırlar. Yani listenin oluşturulması sırasında herhangi bir katkıları yoktur, sadece tercih yapma konusunda "özgür" bırakılmış-

lardır. Teknolojinin standardizasyonu sağlamak için biçimsel ortaklıklar kurma konusundaki ısrarcılığı, bireylerin kimliklerini ve kültürlerini ifade etme alanlarını da etkilemiştir. Bireylerin ve kültürlerin bu standardizasyon ısrarcılığı ile özgünlüklerini yitirdikleri söylenebilir. İnternetle kurulan yeni iletişim şekli, yüz yüze iletişimde söz-beden dili biçiminde görülen ikilinin yerine, yazı-sanal beden dili ikilisini ön plana çıkararak teknolojinin standardizasyonu ve tek biçimliliği ile bireysel ve kültürel özgünlükleri yok etmiş olabilir. Ancak bu ikonların kullanım biçimleri, kullanılma sıklıkları, cinsiyetler arasında kullanım biçimlerinde ve sıklıklarında farklılaşmanın olup olmadığı gibi konularda da bireyin ve kültürün özgünlüğünü yansıtabileceği bir alan olarak görülebileceği de bir gerçektir.

KAYNAKLAR

1. Barret, Steven. "Overcoming Transactional Distance as a Barrier to Effective Communication over the Internet", *International Education Journal*. Vol 3, No 4, 2002. 30 Haziran 2007. <<http://ehlt.flinders.edu.au/education/iej/articles/v3n4/barrett/paper.pdf>>
2. Barry, Nora. "Talking Pictures". www.cceol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=54013013-E95B-11D9-B838-00D0090CDD2. 19 Haziran 2007.
3. Crystal, David. *Language and The Internet*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
4. "Happy or Sad? Emotional Cues Vary by Culture" (11 Mayıs 2007) <http://www.msnbc.msn.com/id/18614086/> 1 Temmuz 2007.
5. Mauss, Marcel. *Sosyoloji ve Antropoloji*. Çev. Özcan Doğan. Ankara: DoğuBatı Yayınları, 2005.
6. Preece, Jenny, Diane Maloney-Krichmar ve Chadia Abras. "History and Emergence of Online Communities". 17 Haziran 2007. <http://www.ifsm.umbc.edu/~preece/Papers/Community_%20Encyclopedia_03.pdf>
7. Tanimoto, Steven L. "Representation and Learnability in Visual Languages for Web-Based Interpersonal Communication". 15 Haziran 2007. <www.cs.washington.edu/research/metip/vl/v197.ps.Z>
8. Timisi, Nilüfer. *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003.

Tablo I

İfade	Anlamı
:-)	Gülmek
=)	Gülmekte
:-))))	Kahkahayla gülmek, kahkaha atmak
:- >	(iğneleyici bir edayla) Gülümsemek
:-	Alaylı gülümsemek
:-) :-	Hem üzgünüm hem de gülüyorum
:-D	Sırıtarak gülmek
:-(veya :(	Üzüntülü olmak, üzülme
: ' veya ;~(	Ağlamak
: '(	Üzgün şekilde ağlamak
: ')	Şakacıktan ağlamak
:-((	Çok üzülme
:-((((	Çok çok üzülme
*-)	Öpmek
☺))	Kahkaha atmak
:-/	Öfkeli adam
:-	Sinirli
:-*	Öpücük vermek
:-O	Şaşırma
:-P	Dil çıkartmış
:-9	Dudaklarını yalamak

Tablo II

Amerikan İfadeleri	Japon İfadeleri
:-) Gülümseme	(^_^) Gülümseme
:-(Üzgün	(^o^>) Affedersiniz
: ' Ağlamak	(;-;) Ağlama
:-) Çok mutlu	(^o^) Mutlu

